

פרק א – כניסת בעל-קרי להר הבית

א. הצגת הבעיה

לדיון שלפנינו יש שתי השלכות עיקריות. האחת: האם מותר לבעל-קרי שלא טבל להיכנס להר הבית. והשנייה: האם בעל-קרי, שטובל לפני הכניסה להר הבית, צריך לברך על הטבילה. והנה, בגמרא נאמר בפירושו, שבעל-קרי דינו כזב ומשתלח חוץ לשני מחנות, כלומר חוץ להר הבית (שהוא מחנה לוי^ה). וכן הביאו בפשטות הרבה ראשונים, כמו שנביא לקמן. על פי זה ברור, שבשאלה הראשונה יש להחמיר, כי גם בספק, הרי "ספק דאורייתא לחומרא", ובעל-קרי אסור בכניסה להר הבית. אך עדיין עלינו לברר, האם נאסור על בעל-קרי לעלות להר הבית רק מספק או שהוא בודאי אסור, והנפקא מינה היא לגבי השאלה השנייה, האם לברך על הטבילה, כי לענין ברכה הרי "ספק ברכות להקל", ואם לא נוכיח שאין כאן ספק, לא נברך על הטבילה^א. לכן יש לדון ולברר, האם אכן מוסכם ופשוט שבעל-קרי אסור בכניסה להר הבית^ב.

א. לענין ברכה על הטבילה: אמנם בזה"ל לא נהגו גברים לברך, אבל הדבר ברור שבעבר, בשטבלו לאכילת תרומה או קדשים וכדו', ברכו על הטבילה. וכן בזמן תקנת עזרא נראה שהיו מברכים על הטבילה (ראה למשל פסחים ז: ובראשונים שם). ואם כן, גם לנד"ד, נראה שאם בכדי להכנס להר הבית צריך לטבול – שיש לברך על טבילה זו.

אמנם, אפשר לטעון שכיון שטבילה זו היא כיום בגדר רשות – שהרי אם לא ירצה להכנס להר הבית לא יטבול (ואין היום חיוב להכנס להר הבית) – על כן לא שייך לברך עליה ברכת המצוות. ואע"פ שהנדה מברכת על הטבילה, ואפילו למ"ד טבילה בזמנה לאו מצוה, אפשר לחלק ולומר שאצלה יש בטבילה משום מצוות פ"ו ועונה – עיין בשו"ע יו"ד קצו. ב. אבל נראה שאין זו טענה: משום שנדה הטובלת מברכת תמיד, אע"פ שאין עליה חיוב גמור לטבול, ולא נראה שהברכה היא משום מצות פ"ו. ועוד: הרי הרא"ש בכתובות (פ"א ס"ב) כתב לחלק בין ברכת האירוסין, שלדעתו היא ברכת השבח, לבין ברכת השחיטה שעליה מברכים "אשר קדשנו...". כברכת המצוות. וביאר "דהתם אי אפשר לו לאכול בלא שחיטה, אבל הכא אפשר לקיים פ"ו בלא קידושין (–שכך דעת הרא"ש שם). וגם התם אפקיה קרא בלשון ציווי דכתיב "וזבחת ואכלת", אבל הכא כתיב "כי יקח איש" (–בלשון סיפור דברים). ועוד, דבקדשים אי אפשר בלא שחיטה, הלכך מברכים על כל שחיטה^ה. והנה, כל הנימוקים שנמנה הרא"ש בשחיטה שייכים גם לנד"ד! ולכן, כשם שמברכים על השחיטה אע"פ שאינו חיוב לאכול בשר, כן יש לברך על הטבילה המכשירה להכנס להר הבית. וגם לדעת הט"ז (יו"ד א סק"ז), שברכת השחיטה היא ברכת השבח, יש לומר שגם על הטבילה נברך מאותו טעם (נראה בשורת תת"ס (או"ח נה) שדחה דברי הט"ז, ובהר-צבי על הטור (יו"ד א) שביאר דעת הרא"ש ע"פ הט"ז). אכן, לפי הב"ת (יו"ד א), ברכת השחיטה היא ברכת הנהנין ונעין דרישה סק"ז וש"ך סק"ב. ובשו"ע הגר"ו ובחכמ"א כתבו כדברי הב"ת, וכנראה לדעתו בדבר שאין מצוה לעשותו לא שייך

לברך אם לא נהנה ממנו. ולפי"ז לכאורה אין לברך בנד"ד, כיון שאין הנאת הגוף מטבילה זו. אך מ"מ נראה שצריך לחלק בין שחיטה לטבילה – שטבילה נחשבת מצוה יותר משחיטה (ואפילו למד טבילה בזמנה לאו מצוה), שהרי מברכים גם על טבילת כלים, אע"פ שאין מזה הנאת הגוף (ועיין בספר טבילת כלים, לרב צבי כהן, פ"ט הערה א). ועוד; הרי טבילת בעל-קרי לאכילת תרומה וקדשים או למצוות ראייה וכדו' ודאי היא מצוה, והטבילה ע"מ להכנס לדור הבית היא חלק מענין זה, אע"פ שפרט זה עצמו הוא רשות כיום (-משא"כ שחיטת חולין שהיא דבר נפרד משחיטת קדשים), ועדיין צ"ע. ובסוף-משנה להלכות ברכות פ"א הי"א כתב "דתלחא גוני ניהו, חובה ואינה חובה ודבר הרשות", והסביר שהטבילה "מילחא דרשות דיא", עיי"ש. הרי שמברכים על הטבילה אע"פ שהיא רשות, כשם שמברכים על השחיטה שהיא רשות, כמ"ש הכ"מ שם.

ור' צדוק הכהן מלובלין, בספר תפארת צבי (ח"ב תשובה כו, אותיות יא, יב), כתב לגבי בעל-קרי – "ודאי בזמן הבית, כשטבל כדי לילך אל המחנה, היה בדין לברך, ונמו שמברכים על השחיטה לצורך אכילה, דמאי שנא". ועוד דן שם מדוע אין מברכים כיום על כל טבילת בעל-קרי, והרי טבילה זו מתירא אותו להכנס להר הבית (גם כיום) ובפרט אותם הדורים בירושלים שאין להם מניעה! ולבסוף כתב שאולי מפני כמה חומרות נמנעים מלהכנס להר הבית, ולכן בפועל אין לטבילה נפקימ, עיי"ש. אך מ"מ לנר"ד, זה פשוט לו שהטובל על דעת להכנס להר הבית – מברך על טבילה זו. ועוד אמר הגרש"ז אויערבך וצ"ל (בתשובה לשאלתנו), שגם אם הטובל אינו בטוח שיכנס למקום שצריך טבילה – כגון שנכנס למקומות שאולי הם תוספות ואינם קדושים בקדושת הר הבית – אין זה משנה לענין הברכה, כי סו"ס הרי הטבילה היא כדי לטהרו להכנס להר הבית. אמנם, הוסיף הגרש"ז וצ"ל ואמר ש"לא נהגו לברך" – אך לא זכינו לשמוע מפיו ביאור דהרר.

ומלבד כל זה, הרי יש דעות בראשונים שמברכים על טבילה ועיו"ב, או אפילו על כל טבילת בעל-קרי, גם כיום שאין תקנת עזרא – ראה טור אר"ח תרו ואנצ"ת ערך טבילה עמ' תכב.

ב. להשלמת הדין, יש לברר מה יהיה דינו של בעל-קרי אם ננית שאינו שווה לזב (ולזה, נידה ויולדת, שמשתלחים חוץ להר הבית). והנה, אם אין דינו כזב, הרי הוא בכל מי שנגע באב-הטומאה, ובלשון הגמרא "טמא-שרץ". דינו של טמא-שרץ מדאורייתא מפורש בפסחים סז. "וכל טמא לנפש – לרבות טמא-שרץ". בלזמר טמא-שרץ דינו, מדאורייתא, כטמא-מת שבשתלח רק חוץ למחנה שכינה – עזרת ישראל. אך מהם הדינים הרבנן של טמא-שרץ, זה אינו פשוט ותלוי בשתי שאלות: שאלה אחת היא לאילו טמאים מתייחסת הגזירה על טבול-יום שלא יכנס לעזרת נשים (כלים א, ה ויבמות ז); השני (וזכרים לא; ד"ה ובטמאים וחולין ב; ד"ה שמא) כתבו, שגזירה זו כוללת כל טבולי יום, בין זב, זבה, נידה ויולדת, בין טמא-מת ובין טמא-שרץ בשדהם טבולי-יום. וכן משמע מסתימת לשון הרמב"ם שכתב (הל' ביאת מקדש פ"ג ה"ו): "עזרת נשים משלחין ממנה טבול-יום". אך הריטב"א חולק על דבריהם, וכתב (יבמות ז) שבעזרת נשים גזרו רק על טבול-יום דזכ וכו', שקודם שטבל אסור מדאורייתא בהר הבית, ולא על טבולי יום אחרים, כמו טבול-יום רטמא-שרץ. ושאלה שניה: אילו טמאים כלולים במה שגזרו על טמא-מת שלא יכנס לחיל, האם רק טמא-מת, או גם טמא-שרץ וכדו'. ומסתימת לשון הרמב"ם שכתב (שם ה"ד): "החיל משלחין ממנו גויים וטמא-מת ובוועלי נידות", משמע לכאורה שאלו בלבד, ולא שאר טמאים. אך הרשב"א (ביבמות ז) והתוס' (וזכרים לב; ד"ה ורבי יוחנן, בסוף הדיבור) כתבו בפירוש שגם טמא-שרץ בכלל גזירה זו ואסור להכנס לחיל. וכן נראה מהתוס' ביבמות (ז) והתוס' רא"ש (שם), וכ"כ הריטב"א ביבמות בשם התוס' ונראה שהסכים להם בכך.

לסיכום, מדאורייתא טמא-שרץ אסור רק בעזרת ישראל (משעור ניקנור ולפנים), ודינו מדרבנן: להכנס לחיל קודם שטבל – לרוב הדעות אסור, ויחנן שלרמב"ם מותר. ולהכנס לעזרת נשים כל עוד הוא טבול-יום – התוס' אסרים והריטב"א מתיר (מיד לאחר שטבל).

ב. פסוקי התורה

בספר דברים (כג, י) נאמר "כי תצא מחנה על אויבך ונשמרת מכל דבר רע. כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור, מקרה לילה, ויצא אל מחוץ למחנה, לא יבא אל תוך המחנה, והיה לפנות ערב ירחץ במים, וכבא השמש יבא אל תוך המחנה".

דרשו חז"ל (פסחים סח.): "תני תנא קמיה דרב יצחק בר אבדימי, 'ויצא אל מחוץ למחנה', זו מחנה שכינה. 'לא יבוא אל תוך המחנה', זו מחנה לוויה, מכאן לבעל-קרי שיצא חוץ לשתי מחנות". ובעין זה דרש ר' שמעון התימני בספרי (וראה לקמן פרק ג סעיף יב, שיש בגמרא שתי גרסאות, גרסת רש"י וגרסת ר"ח והרמב"ם). וברור שחז"ל הבינו שדין זה נוהג בכל מחנה שכינה ולויה, ולא רק במחנה מלחמה שעליו מדובר בכתוב (כך מוכח מסיום דברי הגמרא "מכאן לבעל-קרי וכו'" – שזהו דין בכל מחנה שכינה ולויה).

והרמב"ן, בפירוש התורה שם, כתב: "ועל דרך הפשט הזהיר בבעל המקרה לצאת מכל המחנה מפני הטעם הנזכר, שה' מתהלך עמנו להושיענו... אבל רבותינו ידרשו 'ויצא אל מחוץ למחנה, ולא יבא אל תוך המחנה', במחנה לוויה ובמחנה שכינה, כאשר יהיה הארון עימם שם... וגם אלו מצוות מבוארות". כלומר, אמנם לפי הפשט היה ניתן לפרש שזהו דין במחנה מלחמה (ואפילו בשאין ארון), אך חז"ל בארו שזהו דין במחנה שכינה ולויה, ובמלחמה שייך דין זה רק כשיצא הארון עימם, ואז קיימים מחנה שכינה ולויה. והסיום "וגם אלו מצוות מבוארות", היינו, מצווה זו שייכת למצוות שלוח טמאים שכבר נאמרה בספר במדבר (ד, א).

ג. מדברי הרמב"ן נראה שלדעתו אין דין מיוחד של שילוח בעל-קרי במחנה מלחמה, אלא שהדין הוא לשלוח בעל-קרי מכל מחנות שכינה ולויה, וזה שייך גם במחנה מלחמה. וכן יש להוכיח מדברי הרמב"ם, שבהלכות מלכים ומלחמותיהם לא הזכיר שום הלכה שעוסקת בדין בעל-קרי במחנה מלחמה (אף שהביא (בפ"י הי"ד) את דיני יד ויתד, המוזכרים בתורה יחד עם שלוח בעל-קרי, וגם הדגיש שהם נוהגים אפילו בשעה שאין ארון במחנה המלחמה). ולכאורה קשה, אם אין לדין זה שייכות מיוחדת למחנה מלחמה, מדוע אם-כן נכתב בתורה רק על מחנה מלחמה? וצריך לומר, שכשעת מלחמה מזוהרה התורה פעם נוספת גם על דברים שמזוהרים מהם בלאו הכי, וכן כתבו המפרשים על הצווי "ונשמרת מכל דבר רע", שבפרשיה זו, עיין שם ברש"י וברמב"ן שנתנו טעמים לדבר. ואפשר לומר עוד, שמכל מקום ישנו חידוש מיוחד בדין שילוח בעל-קרי במחנה המלחמה, כיוון שאז אין מחנות שכינה ולויה במזבן הרגיל, כי רק הארון שם ולא כל המשכן או המקדש, ובכל זאת נחשב הדבר כמחנה שכינה ומחנה לוויה, וכ"כ ב"תורה תמימה". אבל המלבו"ם מאן כדברי הרמב"ן וכתב "אולם לא יתכן שההלכה תהיה נגד הפשט, שמשמע שזה דין נוסף במחנה... ולכן פירש, שבמחנה מלחמה, כשיש ארון, שונה הדין משילוח מחנות רגיל, שבררך כלל משתלח בעל-קרי רק מחוץ למחנה לוויה, ואילו במלחמה הוא משתלח גם מחוץ למחנה ישראל. וקרוב לזה כתב הנצי"ב ב"העמק דבר": "אבל לפי הפשט הענין נוגע בייחוד למחנה היוצא

ג. הדרשה מ"וכל זב"

הגמרא בפסחים סז: מביאה מקור נוסף שממנו משמע שבעל-קרי דינו כזב ומשתלח חוץ להר הבית. על הפסוק (במדבר ה, ב) "וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב" דורשת הגמרא: "וכל זב" לרבות בעל-קרי. לדרשה זו מגיעה הגמרא לאחר דיון בדעת התנא ר' שמעון, שכדי להסביר את דבריו מגיעה הגמרא, בהכרח, ללימוד זה. ואח"כ ממשיכה הגמרא: "אמר מר, "וכל זב" לרבות בעל-קרי, מסייע ליה לר' יוחנן, דאמר ר' יוחנן... ובעל-קרי אסור במחנה ליה"ל⁷.

מלחמה, ואין שם מחנה שכינה אלא מחנה ליה, שהיו מסבבים את הארון שהלך עמם" – ולכן יצא בעל-קרי מחוץ לכל המחנה. וכבר כתב כן החוקני (ונרמז גם בראב"ע).

לכאורה ניתן לפרש גם בדרך שלישית; שבמחנה מלחמה משתלח בעל-קרי גם כשאין ארון ואין מחנות שכינה ולויה כלל, כמו שביאר הרמב"ן בתחילה "על דרך הפשט", ונאמר שדרשת חז"ל לא באה לסתור פירוש זה, אלא להוסיף עליו (וכ"כ הרגאצובר בצפנת-פענח על התורה שם). אך כנראה הרמב"ן סובר שכיון שחז"ל דרשו את הפסוקים למחנות שכינה ולויה, על כורחך שלדעתם אין דין זה נהוג בסתם מחנה מלחמה.

ומכל מקום, דיון זה אינו נוגע אלא למחנה מלחמה, אך לנדרן דיון – שילוח בעל-קרי ממחנה שכינה ולויה, ברור שלפי דרשת חז"ל כך הדין בכל מחנה ליה, גם לא נמחנה מלחמה.

אמנם, בספרי, לפני דרשת ר' שמעון התימני, נאמר "ויצא אל מחוץ למחנה – זו מצוות עשה. לא יבא אל תוך המחנה – זו מצוות לא תעשה. ר' שמעון התימני אומר...". ולכאורה נראה שיש כאן מחלוקת: שר' שמעון דרש מהכפילות בפסוק (ויצא, לא יבוא) את מחנות שכינה ולויה, אך הת"ק למד מהכפילות שיש בזה עשה ולית, וממילא יחלוק על הלימוד של ר"ש, ויסבור כקושיית רבינא בפסחים (סח.) – "אימא אידי ואידי למחנה שכינה, ולעבור עליו בלית ועשה".

אבל, מכמה ראשונים מוכח שלא הבינו כך בספרי. א. רש"י במקום הביא את דברי הת"ק בספרי, ואח"כ כתב "ואסור להכנס למחנה ליה וכ"ש למחנה שכינה". והיינו, גם הת"ק מודה לזה. וראה במפרשי רש"י (רא"ם, גו"א ושפתי חכמים) שהסבירו את הדבר. ב. כן נראה מסתימת הרמב"ן, שאין בדבר מחלוקת. ג. כן יש להוכיח מדברי הרמב"ם בטהמ"צ, שהביא את שתי הדרשות – של הת"ק ושל ר"ש התימני (כמ"ע לא, ולית עת. וראה בחסדי-דוד הארוך לתוספתא כלים עמ' ט). והמלבי"ם, לשיטתו, ביאר בפשטות, שהדרשה של הת"ק בספרי מתייחסת למחנה מלחמה, שבו יש דין מיוחד, ואין זה חולק על דרשת ר"ש התימני, שמתייחסת לדורות (אכן, במדבר פרק ה פסקה ה, כתב המלבי"ם "משמע דפליגי בזה ת"ק ור"ש התימני, עיי"ש).

ויש להעיר, שלגבי מצות יד ויהר, שנאמרה כאן ביהוד עם מצוות שילוח בעל-קרי, נחלקו הראשונים האם זהו דין בכל מחנה מלחמה – כדעת הרמב"ם, או שזה דין רק במלחמה שיוצא בה הארון, כדעת היראים (תליב במהדרות תועפות ראם). והרמב"ן כתב שמצוה זו היא במקום שאומרים דברים שבקדושה, וקרובים דבריו לדברי היראים (עיי' בערוך-השולחן אורח עד). ויש לדרן בהשוואה שבין מצוות יד ויהר לשילוח בעל-קרי, שנאמרו באותו סגנון, ואבמ"ל).

ד. בין מפרשי התורה במדבר (שם) יש שהוכירו שגם בעל-קרי משולח ממחנה ליה, כמו ברבנו בחיי ובנכור שור.

אך הראב"ע כתב: "כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש – אלה הם מטומאת שבעה והם מטמאים אחרים,

על כן לא יצא בעל-קרי מחוץ למחנה. ואין יד במחנה לצאת חוץ רק כל אחד חופר באהלו כמנהג המהנות בולן, כי תינוקים יש ביניהם, ופרשת "כי תצא מחנה" על מחנה קטן ידבר, שאין שם אישה והארץ ביניהם" (וכי"ב כתב בפירושו לשמות כט, מה), וכ"כ, בעקבותיו, החוקני והטור (בפירוש הארוך).

ופירוש הדברים: התורה הזכירה רק שלשת טמאים אלו כי הם טמאים שבעה ומטמאים אחרים, אבל בעל-קרי, שאינו טמא שבעה ואינו מטמא אחרים (כי אינו אב-הטומאה), אינו צריך לצאת מחוץ למחנה. ומה שנאמר בפרשת כי-תצא שבעל-קרי צריך לצאת, זה רק ממחנה מלחמה. והוסיף הראב"ע להסביר שמוסתר לחלק בין מחנה מלחמה למחנה הקבוע, שבמחנה הקבוע גרו בולם, האנשים, הנשים והטף, ולא שייך לשלח משם בעל-קרי, שהרי הגברים חיים שם עם נשותיהם. ולכן גם לא נהג דין "ייד תהיה לך מחוץ למחנה" במחנה הקבוע, שהרי שם היו גם קטנים, שעושים צרכיהם בכל מקום...

אלא, שלכאורה נטה כאן הראב"ע מדעת חז"ל לאורך כל דבריו, וכדרכו לפרש ע"פ הפשט:

א. מה שכתב שבעל-קרי אינו צריך לצאת מחוץ למחנה הקבוע, זה נגד דברי חז"ל שבעל-קרי דינו כוב. ב. נראה מדבריו שבעל-קרי קל אפילו מטמא-מת, וזה ודאי אינו כרחז"ל, כי ברור שממקום שטמא-מת משתלח (דהיינו ממחנה שכינה) משתלחים כל הטמאים – גם טמא-שרץ שאינו מטמא אחרים ואינו טמא שבעה. ושני דברים אלה הקשה במנחת חינוך (בקמץ המנחה, מצוה שסב), ונשאר בצע"ג. ג. מה שכתב שבמחנה הקבוע לא היה צריך לצאת לעשיית צרכים, לכאורה זה נגד דברי חז"ל ביומא עה: ד. לפי ההגיון של הראב"ע נראה שגם נידות לא השתלחו מן המחנה, שהרי שם גרו, וזה נגד ההלכה הברורה שגדה היא כוב ומשתלחת ממחנה לוייה.

אכן, לכאורה צודק הראב"ע בטענתו, שלא מסתבר שבעל-קרי (ונדה) השתלח מחוץ למחנה, שהרי שם גרו האנשים עם נשותיהם, ואם כן כיצד חיו הלויים במחנם במדבר (וגם התשב"ץ בח"ג קלז התקשה בכך)?

והמשך חכמה (לדברים כג, י) עמד אף הוא בשאלה זו, והוא תירץ באופן אחר; שמחנה לוייה היה מחולק לשניים: מקום המגורים לחוד, והמחנה המקודש לשמירת המשכן לחוד (כשם שלדורות, מקום מגורי הלויים בעריהם אינו קדוש ורק הר הבית, ששם שמרו הלויים על המקדש, הוא מחנה לוייה המקודש).

אך כדי ליישב גם את הראב"ע נאמר שקיים הברל בדין בין מחנה ישראל במדבר לבין המחנות לדורות, ודברי חז"ל על שילוח טמאים ממחנה לוייה לא נאמרו על המחנה במדבר, אלא על הר הבית בלבד. ולפי"ז עיקר דברי הראב"ע אינם בניגוד לדברי חז"ל, כי במדבר לא השתלח בעל-קרי מחוץ למחנה לוייה (וגם לא נדה, ותורצו קושיות א, ר"א) – מפני הרב זלמן קורן שליט"א.

ויש להוסיף לזה את דברי הנצי"ב (במדבר ז, ב-ד. לא, יט) – שבמחנה במדבר היתה חומרא יתרה (יותר מהמחנות לדורות): ששם השתלחו כל הטמאים – מצורע, זב וטמא-מת – מחוץ לכל המחנות (ודייק כך גם מהראב"ע לכמדבר לא, יט. אלא שהנצי"ב עצמו הקשה על פירושו זה: כיצד הוכיחו חז"ל מהעובדה שמשם לקח את עצמות יוסף עמו, שמת וטמא-מת מותרים במחנה לוייה, והרי במדבר היה דבר זה אסור! לכן ביאר הנצי"ב ש"לצורך ענין היו נכנסים גם אז, עיי"ש).

ואם נחבר את הדברים יצא פירוש מסתבר: שבמחנה במדבר היתה חומרא, שמצורעים, זבים (ואולי גם זבות) וטמאי-מת השתלחו מחוץ לכל המחנות. אבל מאידך היתה גם קולא, שהטמאים בטומאות רגילות, כמו בעל-קרי ונדה, לא השתלחו מן המחנה שגרו בו (גם לא ממחנה לוייה, אך ממחנה שכינה ודאי השתלחו). וכל זה אינו סותר את דרשות חז"ל, ש"אף על גב שבאו דרבה קבלות בתורה שבעל פה, אבל כל זה היה לדורות, מה שאין כן באותה שעה..." (לשון הנצי"ב).

ולפי זה כל דברי הראב"ע לענין שילוח מחנות אינם בניגוד לדברי חז"ל (ותורצו קושיות א, ב, ד. וגם

זהו, אם כן, מקום נוסף בו מובא דין זה בגמרא ללא חולק. ואף שיש תנאים החולקים על ר' שמעון, שלפיו הגיעה הגמ' לדרשה זו (ראה שם בגמ' ובספרי), אין הכרח שהם יחלקו על דרשה זו או דין זה עצמו, עיי"ש¹.

רש"י בדברים הביא גם הוא את דרשת חז"ל בפסחים, וכן במדבר יט, ז כתב "שאין טמא משולח חוץ לשני מחנות אלא זה ובעל-קרי ומצורע". וגם בפירושו בגמרא הביא זה כדבר פשוט, אפילו במקום שאין צורך בזה להסבר הסוגיא, כגון בסוטה כ: ד"ה שמא תפרוס ובזבחים קיז. ד"ה מחניהם.

ד. המשנה בכלים

לעומת הגמרות הנ"ל בפסחים, לא מצאנו בש"ס מ' שבפירוש חולק ומתיר לבעל-קרי להיכנס להר הבית. אלא שיש קושי במשנה בכלים (א, ח) שבה נאמר "הר הבית מקודש ממנו, שאין זבים וזבות נדות וילדות נכנסים לשם", וקשה, מדוע לא הוזכר במשנה גם בעל-קרי? האם נוכיח מזה שלפי התנא בכלים בעל-קרי מותר בהר הבית?

ונראה שאין מזה הוכחה, כי אפשר לומר "תנא ושייר". וכן צריך לומר בהמשך המשנה, שנאמר שם "החיל מקודש ממנו, שאין גויים וטמא-מת נכנסים לשם", והרי לפי הגמרא בפסחים (סז): גם בועל נדה הוא כטמא-מת ומשתלח מהחיל, וכן פסק הרמב"ם (ביאת מקדש פ"ג ה"ה), ומדוע אם כן לא הוזכר בועל נדה במשנה? אלא ודאי שהתנא שייר ולא פירט את כל האסורים.

ובפירוש הר"ש למשנה הביא, בדרך אגב, שבעל-קרי הוקש לזב. ונראה שהר"ש לא ראה בזה סתירה למשנה. גם המפרשים האחרונים, כתפארת ישראל ומשנה אחרונה, כתבו בפירוש המשנה שבעל-קרי דינו כזב, אף-על-פי שלא הוזכר במשנה. ובחסדי דוד (הארוך לתוספתא כלים עמ' י) כתב שהמשנה בכלים סמכה על המשניות בתמיד ומידות (להלן סעיף ו) ולכן לא הזכירה בעל-קרי².

לגבי "ויד תהיה לך" יש ליישב את הדברים עם הגמרא ביומא, ואנמ"ל.

ה. ומד שהביאה הגמרא דרשה זו בכדי לסייע לר' יוחנן, ולא הסתפקו בפסוקים המפורשים בבעל-קרי, שהובאו בסעיף ב, ניתן להסביר בכך שאפשר היה לטעון שפסוקינו אלו נאמרו רק למחנה מלחמה, או משום שבפסוקים אלה לא מפורש מאיזה מחנה משתלח בעל-קרי (מה שאין כן בלימוד מ"וכל זב", שממנו ברור שבעל-קרי דינו כזב שמשתלח ממחנה ליהוה).

ו. ור' אליעזר נחום (בפירושו לספרי פרשת נשא, הובא גם בחס"ד הו"ל) כתב שהמשנה מנחה רק את המשולחים בגלל טומאתם, אבל בעל-קרי פשוט שמשתלח משום "מקדשי תיראו", כיון שאינו אלא משום קלות-ראש... והוא רבר פשוט עד שלא הוצרכו חז"ל להזכירו בכלל העשר קדושות". ואולי

ה. המשנה בזבים

הגמרא בפסחים (סז:) הקשתה על ר' יוחנן, האומר שבעל-קרי משתלח חוץ לשני מחנות, מהמשנה בזבים (ה, יא), "בעל-קרי כמגע שרץ", שלכאורה הפירוש הוא שהם שוים לכל דבר – וגם לענין שילוח מחנות שניהם משתלחים ממחנה שכינה בלבד. ותירצה הגמרא, שפירוש המשנה הוא שהם שוים בטומאתם לענין זה ששניהם נטמאים גם באונס. אמנם את הסיפא של המשנה "בועל נדה כטמא-מת", מפרשת הגמרא לענין שילוח מחנות (ועיין ביזמא ו. ששם נתנה הגמרא פירוש אחר לסיפא).

גם הר"ש והרא"ש בפירושים לזבים פירשו את המשנה על-פי הגמרא בפסחים, שהרישא – "בעל-קרי כמגע שרץ" – היא לענין טומאה באונס ולא לענין שילוח מחנות, שהרי בעל-קרי משתלח חוץ להר הבית ואינו שווה בזה לטמא-שרץ (וכן כתבו התוי"ט והמלאכת שלמה).

אמנם הרמב"ם (בפיה"מ) פירש את המשנה שכוונתה לומר שבעל-קרי הוא ראשון לטומאה כמו נוגע בשרץ, ולא אב-הטומאה (וכן פירש הרע"ב). ופירוש זה אינו כפי מה שפירשה הגמרא את המשנה, וצריך לומר שלענין פירוש המשנה הרמב"ם מוכן לפרש שלא כגמרא, כיון שלדעתו גם הגמרא מסכימה כך לדינא. אבל אין מזה כל ראייה שהרמב"ם אינו מסכים עם דברי הגמרא לענין שילוח מחנות – שהרי הוא פירש את כל המשנה (גם את הסיפא) שלא כפירוש שפירשה אותה הגמרא (שקשרה את המשנה לשילוח מחנות).

ו. המשנה בתמיד

במשנה בתמיד (א, א) נאמר על הכהנים הישנים בבית המוקד (–בית המוקד היה בית גדול בצפון העזרה, חציו בקודש ופתוח לעזרה, וחציו בחול ופתוח לחיל. ובחציו שבחול היו ישנים הכהנים): "אירע קרי לאחד מהם, יוצא והולך לו במסיבה (מחילה) ההולכת תחת הבריזה... עד שהוא מגיע לבית הטבילה... ירד וטבל... בא וישב לו אצל אחיו הכהנים עד שהיו השערים נפתחים, יוצא והולך לו". וכן הוא במשנה במידות (א, ט), בשינויים קלים.

והדין שנאמר כאן, שהכתן צריך לצאת ולטבול מיד לאחר שראה קרי, מובן בפשטות על-פי ההלכה שבעל-קרי אסור בהר הבית, ולכן כל עוד אינו טובל הרי

ניתן להוסיף, שביוון שהיה מנהג פשוט שכל בעל-קרי טובל כדי להתפלל ולעסוק בתורה, לכן לא הוצרך התנא לומר שאסור לו להכנס להר הבית. וראה עוד לקמן בסעיף יב.

הוא באיסור דאורייתא¹. אך אם נניח שבעל-קרי מותר בהר הבית, ודינו רק כטמא שרץ, יהיה צריך להסביר מהו הצורך הרחוק לצאת ולטבול. וכל המפרשים הראשונים שדנו באריכות במשנה זו התייחסו לעניין אזור, והוא: כיצד התירו לכהן שחזר מטבילתו והוא עדיין טבול-יום לשהות בבית המוקד (–שדינו לכאורה שיה לעזרת נשים)², אך לא דנו כלל בעצם הצורך לטבול³, וזה משום שפשוט להם שבעל-קרי אסור בהר הבית ולכן עליו לטבול מיד. יכ"ב המשנה למלך (ביאת מקדש פ"ז ה"ג).

מכל מקום, ראיה אין ממשנה זו, כי גם אם בעל-קרי מותר בהר הבית אפשר להסביר את הצורך בטבילה – או משום שבית המוקד היה בשטח החיל, ששם בפשטות אסור, מדרבנן, לטמא-שרץ להכנס, או אף יותר מזה – שבית המוקד קדוש

ז. והרע"ב כתב על הסיפא של המשנה: "ער שהשערים נפתחים – יצא והולך לו לחוץ, לפי שטבול-יום משתלח חוץ לעזרה, כדאמרין באלו דברים 'וכל זב' לרבות בעל-קרי'. ולכאורה אין מוכן לדברים אלו, מה שייך איסור טבול-יום שהוא מדרבנן ורק בעזרת נשים (כמ"ש הרע"ב עצמו בכלים א, ח) לדרשה מ"וכל זב"? וכבר הקשה בן המשנה למלך. אך אפשר לתרץ שהרע"ב סובר כריטב"א, שהובא בהערה ב, שהגירה על טבול-יום (בעזרת נשים) מתייחסת רק לטמא שקודם טבילתו היה אסור מדאורייתא בהר הבית, כזב וכדו', ולכן לולא הדרשה מ"וכל זב" לא היה אסור לבעל-קרי טבול-יום לשהות בבית המוקד (שדינו כעזרת נשים) ודוק.

ח. בשאלה זו נאמרו שלשה הסברים עיקריים: א. שאף-על-פי שבית המוקד היה סמוך לעזרה, וחציו קודש כעזרה עצמה, מכל מקום לא גזרו על טבול-יום שלא יכנס לשם כפי שגזרו בעזרת נשים, משום שעיקר הכניסה לעזרה היתה דרך עזרת נשים ורק על זה גזרו. ג. שהגזירה על טבול-יום היא רק שלא יכנס, אך לא גזרו עליו שיצא אם נטמא בפנים. ג. שלא הטריחו את הכהן שנטמא שיצא בלילה. וכל זה יתבאר באריכות לקמן בפרק ג סעיף ג.

ט. גם אם נניח שבעל-קרי אין דינו כזב, אלא רק כטמא-שרץ, נוכל להסביר מדוע הצריכו שיצא ויטבול. אך ההסבר מורכב וחלוי בדעות שהובאו בהערה הקודמת וכן בשתי השאלות שגזרו בהערה ב, כדלהלן; לדעה שבית המוקד אין דינו בעזרת נשים וטבול-יום מותר שם, נוכל להסביר את הצורך בטבילה רק אם נאמר כרשב"א וסיעתו (בהערה ב), שלדעתם אסור גם לטמא-שרץ להכנס לפנים מהחיל (ובית המוקד היה כולו לפנים מהחיל). לדעה שבית המוקד דינו בעזרת נשים וטבול-יום אסור שם אלא שלא הטריחוהו לצאת בלילה, אפשר יהיה לומר שני הנוברים מדוע מ"מ הצריכוהו לטבול; האחד, משום אותה הגזירה שגזרו על טבול-יום (וודאי שמי שלא טבל הוא בכלל הגזירה הזו), אך זה יהיה נכון רק לתוס' (בהערה ב) שסוברים שהגזירה על טבול-יום מתייחסת לכל טבולי יום, ולא לדיטב"א (שם) שסובר שלא גזרו אלא על טבול-יום דוב וכדו'. או שנאמר שצריך לטבול משום הגזירה שגזרו על טמא-מת שלא יכנס לחיל, אך זה רק לדעה (שזו) שגזרה זו כוללת גם טמא-שרץ. אבל לדעה שבית המוקד דינו בעזרת נשים וטבול-יטו אסור שזו, אלא שלא גזרו עליו שיצא אם נטמא בפנים (כיון שזה מדרבנן), יהיה קשה – אם כן מדוע הצריכו את מי שנטמא בפנים לטבול? סוף דבר, זה כתבנו רק ל"גיריל תורה ויאריר", אך כאמור הראשונים לא נבטלו לכל התסבוכת הזו, שאין בה צורך ואין לה התחלה לפי ההלכה שבעל-קרי דינו כזב ואסור מדאורייתא בהר הבית.

בעזרת נשים, וכמבואר בהערות (או כדי שלא יגרום הכהן טומאה וישבש את סדרי העבודה), אך מ"מ נראה שהטעם הפשוט הוא כמו שכתבנו.

ובגמרא פסחים (סז:) אמר ר' יוחנן "מחילות לא נתקדשו ובעל-קרי אסור במחנה לוייה". ובפשטות נראה שר' יוחנן אמר את דבריו בהסבר למשנה בתמיד, וביאר שכיוון שבעל-קרי משתלח חוץ לשני מחנות (ואסור בהר הבית), לכן עליו לרדת למסיבה, שהיא אינה קדושה בקדושת הר הבית, כי המחילות לא נתקדשו. וכ"כ התוס' רי"ד והר"ש משאנץ (תוס' הרשב"א לפסחים פו.) שר' יוחנן קאי אמתניתין דתמיד, וכיוון לזה גם המשנה למלך (הנ"ל, עיי"ש).

ובאמת, זו גמרא מפורשת בתמיד (כו:) "אירע קרי לאחד מהן וכו' – מסייע ליה לר' יוחנן דאמר...". ואמנם, מגמרא זו נראה שר' יוחנן לא אמר את דבריו על המשנה בתמיד, אך מכל מקום הגמרא אומרת שהמשנה מסייעת לדבריו! ובפשטות, כוונת הגמרא היא שמן המשנה יש סיוע לשני הדברים – מזה שצריך לטבול מוכח שבעל-קרי משתלח חוץ לשני מחנות, ומזה שיורד למחילה מוכח שהמחילות לא נתקדשו. ברם הרא"ש בפירושו שם כתב שמהמשנה יש סיוע רק לזה שהמחילות לא התקדשו, "אבל להא דאמר ובעל-קרי משולח חוץ לשני מחנות לא מייתי סייעתא ממתניתין...". וצריך לומר שכוונת הרא"ש היא שאת הצורך בטבילה ניתן להסביר באחת מהדרכים האחרות שכתבנו לעיל (וראה גם במפרש לתמיד וברא"ש בפירושו למשנה, שכתבו שהמסיבה לא היתה קדושה שהרי בעל-קרי משתלח חוץ לשני מחנות).

ובירושלמי פסחים (פ"ז הי"ב) דנו האם המחילות קדש או חול, והוביחו מכאן שהמחילות חול, כיון ש"אם קדש הוא, ילך בקצרה" (בלומר, המסיבה היא דרך מעוקמת ומסובכת, ואם נאמר שהיא קדושה, היה צריך הכהן לצאת בדרך הקצרה

3. אמנם רש"י בפסחים סז: כתב ששחי המימרות של ר' יוחנן שמען יחד מרבו ולכן שנאן יחד, ומשמע מזה שאין קשר בין המימרות, ועמד על כך המשנה למלך. אך רש"י עצמו, בפסחים פו. (ד"ה כי אמרד), כתב שהמימרות קשורות זו לזו, ועיין מהרש"א שם שביאר שדברי רש"י בדף סז: הם על-פי ההוא-אמינא שר' יוחנן מתייחס למחילות הפתוחות להיכל, ואם-כן אסור לבעל-קרי להכנס למחילות אלו, אך למסקנה שר' יוחנן דיבר על המחילות הפתוחות להר הבית, מותר לבעל-קרי להכנס לשם וממילא המימרות קשורות זו לזו. ואף אנו נאמר, בעקבות המהרש"א, שלפי המסקנה, מורה רש"י שדברי ר' יוחנן נאמרו בהסבר למשנה בתמיד. ופלא שכל זה נעלם מהמשנה למלך!

ביותר, ולא דרכה). וההסבר הפשוט בירושלמי הוא¹, שהמחילות אינן קדושות בקדושת הר הבית², שאם לא-כן היה אסור לבעל-קרי לשהות שם.

ז. פוסקים ראשונים

מלבד דברי הראשונים בפירושיהם, שכבר הבאנו ושנביא להלן, שהביאו בפשטות את הדין שבעל-קרי אסור בהר הבית, הובא דין זה גם בספרי ההלכה של ראשונים: היראים, סימן רצ"ז וסימן שצ"א (מהדורת תועפות רא"נ), הביא את שני הלימודים שבגמרא לעניין זה. הסמ"ג, לאוין ד"ש, כתב: "אמרינן בפסחים פרק אלו דברים, תני תנא קמיה דרב יצחק בר אבדימי... לימד על בעל-קרי שאסור במחנה לוייה. ועניין לאו אחד הוא בכלל "ולא יטמאו את מחניהם". גם זהתשב"ץ בספר זהר הרקיע (פירוש לאזהרות רשב"ג, לאוין ס"ה), הביא את דרשת הגמרא בפסחים סח. בתוך האזהרה לטמאים שלא יכנסו למחנה לוייה, וכ"כ בפשטות גם בשו"ת שלו (ח"ג, לו, קלז). ברור שראשונים אלו פסקו כך להלכה.

יא. כתבנו רק כיצד מתפרש הירושלמי בפשטות על-פי הדין שבעל-קרי אסור בהר הבית, אך כמובן שאין הכרח לפרש כך את הירושלמי. כי אפשר לפרש שכונת הירושלמי לומר רק שהמחילה אינה קדושה בקדושת העזרה, שעברה תחתיה. ואפשר גם להסביר את הירושלמי על-פי זה שבית המוקד קדוש כחיל או אפילו כעזרת נשים, ששם אסרו על כל הטמאים טבוליו-יום להכנס, ולכן מסיק הירושלמי שהמחילה אינה קדושה בקדושה זו – של החיל או של עזרת נשים, אך הסבר זה דחוק. יב. מה שכתבנו כאן שהמחילה הפתוחה להר הבית אינה קדושה אפילו בקדושת הר הבית, כן מתבאר מהסוגיה בפסחים פו. "כי קאמר ר' יוחנן בפתוחות להר הבית", וכמו שכתב רש"י שם שבעל-קרי מותר להיכנס במחילות אלו (וכן עולה מהתוס' יומא ו. ד"ה מביתו, ומעור ראשונים). ולכאורה היה מקום לחלק בין מחילות שתחת הר הבית ופתוחות להר הבית, לבין מחילות שתחת העזרה ופתוחות להר הבית. ולומר שאלו שתחת העזרה קדושות בקדושת הר הבית ובעל-קרי אסור בהם, וכך כתב ה"מנחת חינוך" (מצוה שטב, ע"ש ד"טב). אך במפרש למסכת תמיד (בפירושו למשנה וכן לגמרא כז) מפורש להפך, שכתב שם שלדעת ריש לקיש (יומא ב.), שכל המקדש כולו קרוי "בירה", צ"ל שהמטיבה היתה הולכת מתחת למקדש, ואעפ"כ אינה קדושה בקדושת הר הבית. וכן כתב המאירי בפסחים פו: "ואם היו פתוחות לחול, אף אותן שבמזרח חול, ובעל-קרי נכנס בהן". ולדברינו כן הוא גם פירוש הירושלמי – כי הירושלמי מדבר בפירוש על מחילות שתחת ההיכל. ויש להפליא עוד על המנ"ח, שהרי ברמב"ם מפורש שהמחילה שמובית המוקד לבית הטבילה עברה תחת המקדש כולו (בית הבחירה פ"ה הי"א), ואם-כן לפי המנ"ח יש בה קדושת הר הבית, והרי למנ"ח עצמו ברור דהר הבית אסור בהר הבית (כמו שכתב במינוח תקסה), ואם-כן, כיצד כתב הרמב"ם (בית הבחירה פ"ה ה"ז): "אירע קרי לאחד מהם הולך במטיבה שתחת הקרקע, שהמחילות הפתוחות להר הבית לא נתקדשו...", והרי לפי המנ"ח יוצא שמחילה זו היתה קדושה בקדושת הר הבית ובעל-קרי אסור בה! לכן נראה, אחר המחילה, שלא כדברי המנ"ח בענין המחילות. שוב ראינו שבתלם מהדברים כיוונו לדברי שער-המלך בהלכות בית הבחירה פ"ו ה"ט, ע"ש.

ת. הגמרא ביומא

במסכת יומא (ב.) נאמר שהיו מפרישים את הכהן הגדול שבעת ימים קודם יום הכיפורים ללשכת פלהדרין שבהר הבית. והגמרא ביארה מדוע צריך לפרוש למקום מיוחד, ואח"כ (דף ו.) הקשתה: "מביתו למה פרש?" – ופירש רש"י: "תבוא אשתו עמו לשם" (יענו על זה בשם ר' יהודה בן בתירא, שמא לאחר שיבוא על אשתו יתברר שהיתה נדה והוא נטמא כשבא עליה!) והקשו הראשונים על הגמרא ורש"י – וכי כיצד יוכל לשמש עם אשתו בהר הבית, והרי בעל-קרי אסור במחנה לוייה? ותירצו בכמה אופנים: התוס' תירצו שקושיית הגמרא היא שיפרישוהו למחילה בהר הבית שהרי מחילות לא נתקדשו ובעל-קרי מותר שם, ואחרים תירצו שקושיית הגמרא היא שבערב יוכל לבא לביתו, ועוד תירוצים.

מכל מקום, קושיה זו הקשו הרבה ראשונים – תוספות, תוספות ישנים, תוס' רא"ש, תוס' ר"ד, הריטב"א והמאירי, ואף אחד מהם לא ניסה להסביר שהגמרא כאן סוברת שבעל-קרי מותר בהר הבית (מחנה לוייה). אלא ודאי פשוט וברור לכולם שאין חולק על הגמרא בפסחים שבעל-קרי דינו כזב ואסור במחנה לוייה.

ובדעת רש"י עצמו צריך עיון, שכתב "תבוא אשתו עמו שם, שהרי על כרחך לשכת פלהדרין לא היתה קדושה, שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד, כ"ש שכיבה". ולכאורה נראה מזה שלרש"י מספיקה העובדה שהלשכה לא היתה קדושה בקדושת העזרה, ואם כן קשה קושיית הראשונים – שגם אם אינה קדושה בעזרה מ"מ הרי היא בהר הבית, ואיך יוכל לשמש מטתו שם? לכן נראה להסביר את דברי רש"י כך: על כרחינו הלשכה לא היתה קדושה בקדושת העזרה, שהרי הכה"ג ישן שם, ומדוע באמת לא היתה קדושה? כנראה משום שהיתה במחילה וכיו"ב, ואם כן אינה קדושה כלל – אפילו בקדושת הר הבית! וממילא מותר שם בתשמיש המטה (ואף שהיתה הלשכה בתחום העזרה, מ"מ אם היתה במחילה לא היה בה אפילו את קדושת הר הבית, כמ"ש בהערה יב). וכך נגראה הבין התשב"ץ (ח"ג קלז).

אבל, לומר שהגמרא ביומא סוברת כאילו דעה שבעל-קרי מותר בהר הבית – זה תמוה, כי מכל-מקום כיצד אפשר לשאול בסתמא, "תבוא אשתו עמו", בעוד שלפי הגמרא בפסחים יש בזה איסור? ולקמן (סעיף ט) יתבאר שלדעת רש"י קיימת עוד ברייתא מפורשת שבעל-קרי אסור בהר הבית, וכן הביא רש"י בפשטות בכמה מקומות (כמ"ש בסעיף ג). ועוד; אפילו אם הגמרא ביומא נוקטת שבעל-קרי מותר בהר הבית, כיצד אפשר לומר לכתחילה למישהו שישמש מיטתו שם – הלא זו ודאי קלות-ראש הסותרת את מצות מורא מקדשו! לכן על כרחינו נראה לומר כמו

שבארנו, או להסביר בדרך אחרת (–ראה למשל מ"ש הנצי"ב במרומי–שדה שם), ולא לעשות מחלוקת סוגיות³.

ובדיון המקביל בירושלמי (יומא פ"א ה"א) אמרו, שלולא הטעם של ר' יהודה בן בתירא "הוינן אמרין ישמש מיטתו וישן בלשכת פלהדריין". והפירוש הפשוט הוא – ישמש מיטתו בביתו ויחזור לישון בלשכת פלהדריין, וכן פירשו בתו"י ובתוס' הרא"ש (וקצת נראה שלפניהם היתה גירסא שונה במקצת, שלפיה מפורש בירושלמי שישמש מיטתו בביתו). אם כן, הירושלמי כאן משלים את הבבלי ועולה ממנו שלא היתה הוא–אמינא שהכהן הגדול ישמש מיטתו בלשכרו – הנמצאת בהר הבית.

ט. הברייתא ביבמות

הגמרא ביבמות (ז:), בזבחים (לב:) ובפסחים (צב.) מביאה ברייתא זו לשונה: "מצורע שחל שמיני שלו להיות בערב פסח וראה קרי בו ביום וטבל, אמרו חכמים, אף–על–פי שאין טבול–יום אחר נכנס, זה נכנס. מוטב ינא עשה שיש בו כרת וידחה עשה שאין בו כרת". כלומר, מצורע צריך לטבול ביום השביעי לטהרתו ולמחרת ביום השמיני מביא קורבנותיו, ולשם הבאת הקורבנות וזזאה על בהונותיו עליו לבא עד לפתח העזרה – שער ניקנור. והנה, אם ראה קרי ביום השמיני הרי הוא אסור בעזרת נשים גם לאחר שיטבול, כדין טבול–יום, ועליו לחכות ליום הבא, וכך היה צריך להיות גם כשחל היום השמיני בערב פסח, וע"י זה היה מפסיד את הפסח. לכן אמרו חכמים שיבוא עשה של פסח, שיש בו כרת, וידחה עשה של שילוח טמאים, שאין בו כרת (שחיוב כרת יש רק בטמא הנכנס לעזרה, ולא במחנה לזיה ובמחנה ישראל).

אחר–כך מובא בגמרא: "ור' יוחנן אמר, דבר תורה אפילו עשה אין בו..." ומסביר שאיסור טבול–יום במחנה לזיה אינו מדאורייתא, אלא שחכמים גזרו ש"טבול–יום לא יכנס במחנה לזיה" – כלומר בעזרת נשים שהיא חלק ממחנה לזיה (כך מסבירים רובם של הראשונים, ודברי רש"י אינם ברורים בזה – ראה לקמן בפרק ג סעיף ט).

והנה, לפירוש רש"י והר"ש משאנץ (בבליים א, ח. ונהרחה בריטב"א ליבמות משמו), ר' יוחנן אינו מסביר את הברייתא אלא חולק עליה. דהיינו, לפי הברייתא יש איסור דאורייתא בכניסתו של טבול–יום עד שער ניקנור, ולר' יוחנן זהו רק איסור

ג. ביבנה המקדש" גיליון כ"ה, ניסה ר' עזרד כו–טוב לחלק בין בעל–קרי לאונסו לבין המשמש מיטתו, שרק מי שרואה קרי "מקרה לילה" משתלח חוץ למחנה לזיה, ואילו מי ששימש מיטתו הוא כנוגע באב–הטומאה ותו לא, ובכך מתרצים דברי רש"י. ואם כי החילוק יפה, ובכך מתורץ גם הקושי כיצד היו הלויים במחנה לזיה עם נשותיהם (שדנו בו בהערה ד), מכל מקום מידי חידוש לא יצא.

דרבנן, וזה תלוי במחלוקת האם טבול-יום דזב כזב. ולפי ראשונים אחרים (כמו התוס', המפרש למסכת תמיד, א, א ועוד) ר' יוחנן בא להסביר את הברייתא, שאין כוונתה לאיסור דאורייתא אלא לאיסור דרבנן (–ראה בפרק ג סעיפים ה-ו).

ועתה: לפירוש רש"י והר"ש, שכוונת הברייתא היא לאיסור דאורייתא, הרי איסור זה קיים רק משום שבעל-קרי דינו כזב ואסור מדאורייתא במחנה לוייה, שאם-לא-כן הרי אין איסור דאורייתא לבעל-קרי אלא במחנה שכינה בלבד. וכן כתב רש"י עצמו בפירוש הברייתא: "ובעל-קרי אין נכנס להר הבית, כדאמרין באלו דברים: זב, וכל זב, לרבות בעל-קרי שמשלח חוץ לשני מחנות". אם-כן, לפנינו ברייתא מפורשת נוספת שבעל-קרי דינו כזב ואסור במחנה לוייה. וגם אם לא נפסוק כברייתא במה שלדעתה טבול-יום אסור מדאורייתא בכל מקום שהיה אסור קודם שטבל (שהרי כך סוברת הברייתא לפירוש רש"י), מכל מקום אין זה קשור לשאלה מה דינו של בעל-קרי קודם שטבל, שבוז לא מצאנו חולק על הברייתא. וברייתא זו משמשת לגמרא כמקור נאמן וכבסיס לדיונים ולהוכחות בכל הסוגיות הנ"ל (בזבחים, ביבמות ובפסחים). וכמובן דנו כאן רק בפירוש הברייתא ולא בדעת ר' יוחנן, כי בדעתו אין ספק והיא מפורשת בפסחים, שבעל-קרי קודם שטבל אסור במחנה לוייה).

אך לפירוש תוס', שכוונת הברייתא היא לאיסור דרבנן, אם-כן בפשוט, אין הוכחה מן הברייתא שבעל-קרי אסור בהר הבית, שהרי, כפי שנתבאר בהערה ב, לרוב הראשונים גזירת חכמים על טבול-יום בעזרת נשים נאמרה כלפי כל הטמאים. אמנם, לדעת הריטב"א (שהובאה שם), שלא על כל טבול-יום אסרו בעזרת נשים אלא רק על הטמא שלפני הטבילה אסור בהר הבית, לדעה זו הברייתא בהכרח מבוססת על הדין שבעל-קרי משתלח מהר הבית – כמו זב.

אכן, אף שלפירוש התוס', אין מהברייתא הוכחה שבעל-קרי דינו כזב, מכל מקום הדין עצמו פשוט לתוס' לאורך כל הסוגיות הללו¹⁷. וכן ראשונים אחרים בסוגיה זו, כרמב"ן, רשב"א, ריטב"א והמאירי (ביבמות), מביאים גם הם כדבר פשוט שבעל-קרי דינו כזב ומשתלח חוץ להר הבית (קודם שטבל).

יד. לדוגמא: אחת הקושיות שמקשים התוס' על פירוש רש"י בברייתא, היא, שאם טבול-יום אסור מדאורייתא, היה צריך להיאסר בכל מחנה לוייה, שהרי בעל-קרי אסור במחנה לוייה ואילו במשנה נאמר שרק בעזרת נשים אסור בעל-קרי להכנס. כמו-כן מסבירים התוס' מדוע נקטה הברייתא "שראה קרי ביום השמיני" ולא "שנטמא בשרץ" וכדו', "ואומר ר"י דנקט בעל-קרי לרבותא דאף-על-גב דהשתלח חוץ לשני מחנות (קודם שטבל) התירו לו חכמים להכנס (עד שער ניקור, לאחר שטבל)".

י. ראייה ממגילה

במשנה במגילה (א, ז) נאמר: "אין בין זב הרואה שתי ראייות לזב הרואה שלש אלא קרבן. אין בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט אלא פריעה ופרימה". ודייקה הגמרא (ח.) מהרישא של המשנה (לענין זב) "הא לענין משונב ומשוב וספירת שבעה, זה וזה שוין, מנהני מילי, דת"ר...". ומחסיפא (לענין מצורע) דייקה הגמרא (ח:): "הא לענין שילוח (-שילוח מחנות) וטומאה זה וזה שוין, מנהני מילי דתני...". ויש לשאול, מדוע לא דייקה הגמרא מהרישא גם לענין שילוח מחנות, כשם שדייקה מן הסיפא? ויש לומר, שביוון שזב הרואה אפילו ראייה אחת הרי הוא כבעל-קרי (זבים א, א), וזה פשוט שבעל-קרי דינו כזב לענין שילוח מחנות, לכן לא הוצרכה הגמרא כלל להזכיר את הדיוק לענין שילוח מחנות, נני זהו דין פשוט שאין לשאול עליו "מנהני מילי". וכבר עמד על כך הגאון בעל "טורי אבן" (ח. ד"ה הא לענין).

יא. בעל-קרי – רואה או נוגע?

בגמרא נדה כב. אמר רב הונא שבעל-קרי "נוגע" הוי, ולא "רואה". כלומר, טומאתו היא משום שבשר האבר נוגע בשכבת זרע (שהיא אב-הטומאה), ולא משום עצם הראייה (כמו נדה, למשל). הנפקא-מינה מזה לפי פירוש רש"י היא, שבעל-קרי אינו נטמא אלא אם-כן יצא ממנו שיעור מסוים של ש"ז – כחתימת פי האמה, ואילו היה "רואה" היה נטמא בכל שהוא (בנדה). ולפירוש התוס', הנפקא מינה היא, שאינו טמא אלא אם-כן נגעה שכבת הזרע בפי האמה¹⁰.

ולכאורה אפשר לטעון שאם בעל-קרי טמא רק מדין "נוגע" אין הוא אסור במחנה לוייה – הר הבית, והרי הוא ככל הנוגע באב-הטומאה. אך התוס' והתוס'-רא"ש במקום נקטו בפשטות שהדברים אינם תלויים זה בזה.

התוס' (ד"ה למימרא) הקשו – אם בעל-קרי טמא רק מדין "נוגע", א"כ מדוע נכתב בתורה שהרואה קרי טמא, ולא נכתב רק הנוגע בש"ז? ותירצו, שעל-ידי שכתבה התורה שהרואה קרי טמא, מזה אנו יודעים ללמוד מדוריבוי "וכל זב" שהרואה קרי משתלח משני מחנות, וחמור בכך מנוגע בש"ז. ועוד שאלו התוס' – מנין לרב הונא

טו. ולגבי דרגת הטומאה של בעל-קרי כתבו התוס' (ד"ה אלא) ועוד ראשונים, שבין אם טמא משום נוגע ובין אם משום רואה, הוא ראשון לטומאה ולא אב-הטומאה, עיי"ש. ואמנם בין לרש"י ובין לתוס' אין הגמרא הזו אליבא דרב הונא מוסכמת, ויש בסוגיות אחרות זולקים על זה; שמן הגמרא בפסחים סז: לומדים התוס' שבעל-קרי טמא משום רואה. ולרש"י הרי בניגוד לרב הונא הסובר שבעל-קרי נטמא רק בשיעור של חתימת פי האמה, מביאה הגמרא בנדה מד: תנאים הסוברים שבעל-קרי מטמא בכל-שהוא, וראוה באריכות בראשונים לנדה כב.

שבעל-קרי טמא מדין "נוגע", והרי מזה שהוא משתלח משני מחנות ניתן ללמוד שטמא מדין "רואה" שהרי בדומה לזה רצו בגמ' (גדה מב.) להוכיח שהפולטת ש"ז טמאה מדין "רואה" מזה שבהר סיני היו הנשים צריכות להטהר מטומאה זו, וכיו"ב נובל ללמוד לבעל-קרי מדין שילוח מחנותו ותירצו התוס' שמ"מ ישנו היקש בין רואה קרי לנוגע בש"ז ומזה למד רב הונא שהרואה טמא רק מדין "נוגע". ובתוס' רא"ש הביא תירוץ נוסף ולשונו קשה, אך נראה שכוונתו לתרץ שכשם שבסיני החמירה תורה בפולטת ובבעל-קרי ואין זה בהכרח מפני שהם "רואים" – כדברי הגמ' בדף מב. שסיני "חידוש" הוא – כך גם החומרא שבשלוח מחנות אינה יכולה ללמד שבעל-קרי הוא "רואה".

מכל-מקום ברור שלפי התוס' והתוס' רא"ש, הדין שבעל-קרי משתלח חוץ לשני מחנות נכון לכו"ע – בין אם בעל-קרי הוא "רואה" ובין אם הוא "נוגע". ובאמת, תמוה יהיה לומר שסוגיית הגמרא, הסוברת שבעל-קרי הוא "נוגע", מתבססת על איזו דעה הנוגדת את כל הסוגיות המפורשות האומרות שבעל-קרי משתלח חוץ לשני מחנות.

הרחבה נוספת בנקודה זו ראה להלן בפרק ב.

יב. דעת הרמב"ם

א. דעת הרמב"ם בדין בעל-קרי במחנה לוייה (הר הבית) אינה ברורה, וזאת משום שבשום מקום לא הביא בפירוש את הדין שבעל-קרי משתלח מהר הבית: בהלכות ביאת מקדש (פ"ג ה"ג) ובהלכות בית הבחירה (פ"ז הט"ו) כתב הרמב"ם שמשלחין זבים חבות נדות ויולדות חוץ להר הבית, כלשון המשנה בכלים, ולא הזכיר בעל-קרי. ואם במשנה אפשר לומר "תנא ושייר", הרי אין לומר כך ברמב"ם שדרכו לפרט את כל הדינים, וודאי את אלו המפורשים בגמרא! מאידך, קשה מאוד לומר שהרמב"ם פסק שבעל-קרי מותר בהר הבית, כי מזה הביאו לפסוק כך בניגוד לסוגיות מפורשות?

ב. והנה, אף שהרמב"ם לא פירש דין בעל-קרי, יש להוכיח מדבריו שהוא מסכים לדין זה. שהרי בהלכות ביאת מקדש פ"ג ה"ח כתב: "הטמא המשולח מהר הבית אם נכנס עובר בלא תעשה שנאמר "ויצא אל מחוץ למחנה" זה מחנה שכינה, ו"לא יבוא אל תוך המחנה" – זה מחנה לוייה... – ופסוקים אלו נאמרו בתורה לגבי בעל-קרי וגם בגמרא מסיקים על-פי הלימוד הזה "מכאן לבעל-קרי שיצא חוץ לשני מחנות", ואם-כן נראה ברור שהרמב"ם מודה למסקנה זו. מאידך, אם נרצה לומר שלדעת הרמב"ם אין בעל-קרי משתלח חוץ למחנה לוייה, נצטרך להסביר ש"עירוב פרשיות

כתוב כאן, ודרשה זו מתייחסת לשאר טמאים ולא לבעל-קרי שבו מדברים הפסוקים, ולדבר כזה, שהוא גם בניגוד לגמרא, צריך ראייה. וכבר עמד המשנה-למלך (בבית הבחירה פ"ז הט"ז) על הוכחה זו וקבע על פיה שהרמב"ם מודה שבעל-קרי משתלח חוץ להר הבית.

גם בספר המצוות, לאוין עת, כתב הרמב"ם: "שהזהיר לכל טמא להכנס תוך מחנה לוייה, שכמוהו לדורות הר הבית... והכתוב הבא על לאו זה הוא אומרו – איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה לא יבא אל תוך המחנה", וכיוצא בזה כתב, בעקבותיו, בספר החינוך (מצוה תקס"ה). גם כאן, כמובן קשה מאוזן לומר שהאזהרה מתייחסת ל"כל טמא" ולא לבעל-קרי, שעליו מדובר בפסוק!

ג. ראייה נוספת יש להביא מהלכות בית הבחירה פ"ח ה"ז, שם הביא הרמב"ם את דין המשנה בתמיד, וכתב: "אירע קרי לאחד מהם, הולך במסיבה שתחת הקרקע, שהמחילות הפתוחות להר הבית לא נתקדשו, וטובל... ואמנם כבר ביארנו, בסעיף ו שעצם הצורך בטבילה יכול להיות מוטבר גם בלי לזודקק לדין שלוח בעל-קרי מזהר הבית (בכך שבית המוקד היה קדוש כחיל, או אפילו כעזרת נשים, או כדי שהכהן בעל-הקרי לא יגרום טומאה). אבל התוספת של הרמב"ם "שהמחילות הפתוחות להר הבית לא נתקדשו", הוספה זו ודאי באה לומר, שאמנם בעל-קרי אסור בהר הבית, אבל המחילה לא נתקדשה, ולכן יוצא הכהן מיד למחילה והולך לטבול. ודברי הרמב"ם הללו הם על פי דברי הגמרא בתמיד (כו:), שקשרה את המימרות של ר' יוחנן למשנה (וכן נראה מפירושו הר"י קורקוס, שציטט כאן את כל דברי הגמרא בתמיד).

ומכל מקום, נראה שאפשר לדחות ראייה זו, כי לדענו הרמב"ם המחילה היוצאת לבית הטבילה היתה הולכת מתחת למקדש כולו, כמו שכתב בהלכות בית הבחירה פ"ה הי"א, ואם-כן מובן מדוע הוצרך לומר כאן שהמחילה אינה קדושה – כדי לומר שאע"פ שהמחילה עוברת תחת המקדש (מחנה שכינה), אינה קדושה בקדושת המקדש (ואף שהאמת היא שהמחילה אינה קדושה אפילו בקדושת הר הבית, כמ"ש בהערה יב, מכל מקום, אפשר לומר, שפרט זה אינו נצרך להלכה זו, והרמב"ם כאן "משתמש" רק בזה שאין במחילה את קדושת המקדש)¹⁰.

אך הסבר זה קצת דחוק, כי מלשון הרמב"ם "המחילות הפתוחות להר הבית" (ולא הזכיר – העוברות תחת המקדש), נראה שהוא מתייחס לקדושת הר הבית! ועוד,

טו. ולכאורה אפשר להסביר גם בדרך נוספת: שהרמב"ם הוצרך לומר שהמחילות לא נתקדשו משום שמחילה זו היתה פתוחה לבית המוקד, שהיה קדוש כחיל או אף כעזרת נשים, ושם אסור לטמא-שרץ להכנס, כמ"ש בסעיף ו, ודחוק.

נראה פשוט שהרמב"ם הסתמך כאן על הגמרא בתמיד, ושם הרי נאמר גם שבעל-קרי אסור במחנה לוייה. ובאמת, המשנה למלך הוכיח מהלכה זו שודאי מסכים הרמב"ם שבעל-קרי אסור במחנה לוייה. אלא שעדיין יש מקום לבעל הדין לחלוק.

ד. ובהלכות קרבן פסח פ"ו ה"ה כתב הרמב"ם: "מצורע שחל יום שמיני שלו להיות בארבעה-עשר וראה קרי בו ביום, הרי זה טובל ונכנס לעזרת נשים ומביא קרבנותיו, ואע"פ שטבול-יום אסור להכנס לעזרת נשים, הואיל ואיסורו רק מדבריהם...". אך כבר נתבאר שאין מזה ראייה לנידון דין, כי האיסור על טבול-יום להכנס לעזרת נשים מתייחס, בפשטות, לכל טבול-יום, גם לטבול-יום של טמא-שרץ (ולא רק לטמא שאסור בהר הבית לפני הטבילה).

ה. לסיכום; דעת הרמב"ם נשארת בלתי ברורה. מחד, הוא לא הביא כלל את הדין שבעל-קרי משתלח מהר הבית, ומאידך, מדבריו ניתן להוכיח, אם כי לא לגמרי, שכך היא דעתו, ומזה שיותר מזה – קשה למצוא סיבה די טובה מדוע לא יפסוק הרמב"ם כסתם גמרא.

ושתי דרכים לפנינו; האחת, דרך המשנה למלך (הלכות בית הבחירה פ"ו הט"ו, ביאת מקדש פ"ג ה"ג), החיד"א (בברכי יוסף אר"ח תנו, ה), פאת השולחן (ג, יא), המנחת חינוך (תקסה) ועוד אחרונים, שברור להם ש"הדין דין אמת" (כלשון המנ"ל) חלקם נשאים בצריך עיון, מדוע לא הזכיר בפירושו ברמב"ם¹⁰. ויש שניסו לתרץ את ההשמטה; החסדי-דוד (הארון לתוספתא כלים עמ' י) הסביר שהרמב"ם לא כתב בפירושו דין שילוח בעל-קרי משום שסמך על דבריו בהלכות בית הבחירה פ"ח ה"ז, וכן הביא מהמהר"ח אלפנאדרי (בספר דרך הקדש). וגם בספר ערוך-השולחן-העתיך (יד, כד) פסק שבעל-קרי אסור בהר הבית. וניסה לתרץ את השמטת הרמב"ם בכך שהוא מנה רק מי שאינו יכול להיטהר מיד¹¹.

יז. ולשון המנחת-חינוך: "הרמב"ם לא הביא דין דבעל-קרי... והדין דין אמת כמבואר להדיא בפסוק". והסתמכות על הפסוק מובנת מאוד לאור העובדה שהרמב"ם בהלכות מלכים לא כתב אף דין מיוחד בבעל-קרי במחנה המלחמה, ואם-כן נראה שהוא מסכים לגמרי עם דרשת חז"ל שהדין הוא בכל מחנה לוייה, וכמ"ש בהערה ג.

יח. והסברים נוספים: מהר"א נחום הסביר שהרמב"ם סמך על מצות מורא מקדש (-כנ"ל בהערה ו). ומרכבת המשנה (על הלכות בית הבחירה פ"ז הט"ו) רמז שניתן להסביר, שכיון שזב בראיה ראשונה הוא כבעל-קרי (הלכות מחוסרי כפרה פ"ב ה"ו), לכן אין צורך להזכיר בעל-קרי בפני עצמו. והמהר"ח אלפנאדרי (שם) הביא את המהר"ט, ש"נתעורר בזה ואסקיה בקשיא". אך נראה מדבריו שגם המהר"ט מסכים ש"הדין דין אמת", אלא שהרמב"ם קשה.

הדרך השנייה היא לומר שהרמב"ם פסק שבעל-קרי מותר במחנה לוייה (-הר הבית). כך כתב בספר "מי נפתוח" (על הקדמת הרמב"ם לסדר טהרות, "פרפר" יז סעיף ג), והסביר שהדבר תלוי בשאלה מהי החומרא של זב מטמא-מת, וכן בשאלה האם בעל-קרי הוא אב-הטומאה או ראשון לטומאה: שהגמ' בפסחים (סז.) כתבה שהחומרא של זב היא ש"טומאה יוצאה עליו מגופו", וזיבר זה שייך גם לבעל-קרי ולכן גם הוא משתלח משני מחנות, וכן הוא אב-הטומאה - כמו זב. אבל הרמב"ם כתב (בהלכות ביאת מקדש פ"ג ה"ג, ע"פ הספרי) שהחומרא של זב היא שמטמא משכב ומושב - וזה אינו שייך בבעל-קרי, וכן פסק (בהל' אבות הטומאות פ"ה ה"א) שבעל-קרי הוא ראשון לטומאה, ולכן לדעתו בעל-קרי אינו משתלח משני מחנות (-וראה מה שנכתוב בזה בפרק הסמוך). והרמב"ם פסק כך על סמך הגמ' ביומא (לעיל סעיף ח). ומה שהרמב"ם הביא את הדרשה מ"ויצא אל מחוץ למחנה", לדעתו דרשה זו יכולה להתייחס לטמאים אחרים, ולא לבעל-קרי שעליו מדובר בפסוקים, עכ"ד ה"מי-נפתוח"^ט. אלא שגם הוא מסתייג מיוחדש זה, וכתב "לולא דמסתפינא..." וסיים בצ"ע. ועוד, גם הוא הודה לבסוף ש"עכ"פ אסור מדרבנן" (בגלל דברי הרמב"ם בהל' בית הבחירה פ"ח ה"ז שהובאו לעיל אות ג. אלא שאנו דחינו את הראיה משם).

יג. תשובת הרדב"ז

הרדב"ז (בתשובותיו, תרצא) נשאל האם מותר להכנס למקומות מסוימים בהר הבית, והשיב באריכות ופירט לאלו מקומות מותר להכנס. ביסוד תשובתו עומד הזיהוי של אבן השתיה וממילא זיהוי שטח העזרה, והוא מתיר להיכנס עד לשטח העזרה על-פי הדין שטמא-מת מותר בהר הבית. ובכל אותה תשובה, שהיא הלכה למעשה, לא הזכיר הרדב"ז שיש לטבול קודם שעולים להר הבית. ולכאורה נראה מזה שלא חשש לכניסת בעל-קרי בהר הבית, כנראה על-פי דברי הרמב"ם. אך יש לדחות, שהרדב"ז לא נכנס לפרטים אלו, אלא לשאלה הזקרונית - עד היכן מותר,

יט. ובדומה לדבריו רצה לומר ר' מנחם זעמבא זצ"ל די"ד ב"אוצר הספרי" (עמ' סב) - והוא התבסס על זה שהרמב"ם לא כתב שהחומרא בוב היא שטומאה יוצאה עליו מגופו. וכי"כ כתבו גם ערוה"ש העניד (קדשים לו, י) והגר"י אברמסקי (בהוספות לחזון יחזקאל, פסחים סז.), והם תלו הדבר בכך שהרמב"ם פסק שבעל-קרי טמא משום נוגע ולא משום רואה. ואמנם, גם ה"מי-נפתוח" (שם סעיף א) כתב שהדבר תלוי בזה אם בעל-קרי נוגע או רואה, אלא שלדעתו הרמב"ם פסק שהוא רואה, עיין היטב בהל' אבות הטומאות פ"ה ה"א ואכמ"ל. וראה עוד לקמן בפרק ב.
יש להוסיף שלשיטת ה"מי-נפתוח" מיושבת קושיה שיש על גרסתו הרמב"ם בפסחים סז. - כמבואר להלן בסוף פרק ג. ובדעת הרמב"ם ראה עוד בספר מועדים-וזמנים לפסח סימן רכט.

בתנאים מסוימים, להכנס, ומזיכין אסור בכלל. תדע שכך הוא, שהרי נדות ודאי אסורות בהר הבית ואעפ"כ לא הזכיר הרדב"ז שנדה צריכה להיטהר ולטבול לפני שתעלה, וגם לא ביאר שתשובתו מכוונת רק לגברים.

י. סכום

הדין שבעל-קרי אסור בכל הר הבית מפורש בגמרא בפסחים (סז, סח) ובתמיד (כז:). וכן בספרי, בלא תולק מפורש. ולדעת רש"י, הר"ש והריטב"א כך מפורש גם בבבלייתא המובאת ביבמות (ז:), פסחים (צב.) וזבחים (לב.). כל הראשונים הביאו דין זה כדבר פשוט ובמקום שיש בזה קושי (כמו ביומא) – תירצוהו. בין הראשונים האלו אנו מוצאים את רש"י עה"ת (דברים כג, יא, במדבר יט, ז) ועל הגמרא (סוטה כ: ד"ה שמא, זבחים קיז. ד"ה מהניהם), את התוס' במקומות רבים, ובין בעלי התוס' שפורשו שמוותיהם את היראים (רעז, שצא), ר"י (בתוס' יבמות ז:), ר"ת (זבחים לא:), ריב"ן בשם רש"י (תוס' רא"ש ליומא ו.), ריב"א (תוס' רא"ש שם), ר"ש (כלים א, ה, זבים ז:), יא, ותוס' הרשב"א לפסחים צב.). וכן בתוס' ישנים (יומא ו.) בשם רבנו שלמה (?). ורבנו הזקן (?). וכן נוקט הרא"ש בכל מקום בפירושו (תמיד א, א, זבים ה, יא) ובתוספותיו (יומא ו. נדה כג. מב.). וכן דעת המפרש לתמיד (א, א). וכן נקטו הרמב"ן והרשב"א (ביבמות ז:), הריטב"א (יומא ו. ויבמות ז:), המאירי והרי"ד (יומא ו.). וכן כתב הרמב"ן על התורה (דברים כג, י), וכן כתבו הסמ"ג (לאוין, דש) והתשב"ץ בזהר הרקיע (לאוין סה) ובשו"ת (ח"ג לו, קלו). מאידך, קיים ספק בדעת הרמב"ם ויש רוצים לומר שהוא אינו פוסק כך.

ולהלכה, ודאי שאין להקל נגד כל הראשונים משום ספק דעת הרמב"ם. ואף אילו היה זה איסור קל אין להקל, וקל-וחומר בשמדובר באיסור תורה – (בין שלרוב הפוסקים יש בכניסה למקום המקדש בטומאה איסור תורה גם בזמן הזה). וכך נקטו בפשטות אחרונים רבים בעניין זה – לאסור בניסת בעל-קרי להר הבית (ובגישה הלכתית אופיינית נקט ערוך-השולחן-העתיד (לו, י) – שתחילה כתב שבעל-קרי אסור בהר הבית, ואחר-כך פלפל בדברי הרמב"ם וצידד שלדעתו הדבר מותר, וכמ"ש ה"מי-נפתוח", אך לא סמך על כך להלכה כלל).

טו. מסקנה לענין ברכה

אמנם, לכאורה גם אם ברור הדבר שבעל-קרי אסור בהר הבית, עדיין אפשר לטעון שבזמן הזה אין לברך על טבילה זו, שהרי לדעת הראב"ד (הלכות בית הבחירה פ"ז הי"ד) קדושת מקום המקדש בטלה עם החורבן ואינה קיימת היום.

אכן, רוב המפרשים כתבו כרמב"ם – שקדושת מקום המקדש לא בטלה, וכן הכריעו הפוסקים בהחלטיות (ולא חששו לדעת הראב"ד אפילו להחמיר – כגון בענין הקרבת קרבנות בזה"ז שלדעה שבטלה הקדושה א"א להקריב עד שיקודש המקום מחדש, אך הרבה מגדולי האחרונים לא חששו לזה – ראה למשל חת"ס יו"ד רלו). ועוד הוסיפו האחרונים שגם לפי הראב"ד יש איסור בדובר (ראה למשל בשו"ת בנין ציון ב, ובשו"ת משפט כהן צו באריכות), ואבמ"ל.

על כן, נראה שהצורך שבעל-קרי יטבול בכדי להכנס להר הבית הוא ודאי. ולפי זה נראה להכריע שבעל-קרי הטובל כדי לעלות להר הבית צריך לברך על טבילתו (לפי מה שנתבאר בהערה א, וראה שם דברי הגרש"ז אויערבך בזה). וכן כתב בפשטות בספר תפארת צבי לר' צדוק הכהן מלובלין (יו"ד ח"ב תשובה כז אותיות יא, יב), וכן הורו למעשה כמה מגדולי הפוסקים בדורנו (לשאלה בע"פ, וכ"כ הרה"ג אביגדור נבנצל שליט"א, בקונטרס הערות לספר מקראי-קדש על הלכות יום הכיפורים, עמוד ת, הערה ח).